

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

институттарына инвестициялық шешімдер қабылдау, тәуекелдерді басқару және операцияларды оңтайландыру үшін дәлірек және сенімді болжамдар жасауға мүмкіндік береді.

- жасанды интеллект нақты уақытта тәуекелдерді анықтауға және талдауға көмектеседі, бұл портфельді тиімдірек басқаруға және ықтимал шығындарды азайтуға әкеледі.
- Машиналық оқыту алгоритмдері және үлкен деректерді талдау қаржылық транзакциялардың қауіпсіздігін арттыра отырып, ауытқуларды анықтауға және ықтимал алаяқтықты анықтауға көмектеседі.
- Тапсырмаларды автоматтандыру және тұтынушыларға қызмет көрсетуді жақсарту сияқты процестерді оңтайландыру үшін деректерді пайдалану қаржы институттарының тиімдірек және бәсекеге қабілетті болуына көмектеседі.

Барлық артықшылықтарға қарамастан, деректердің құпиялылығын қамтамасыз ету, этикалық мәселелерді басқару және нормативтік талаптарды сақтау қажеттілігі сияқты кейбір қиындықтар да бар. Дегенмен, дұрыс көзқарас пен стратегиялармен қаржылық қызмет көрсету компаниялары өз жұмысын жақсарту және жақсы нәтижелерге қол жеткізу үшін үлкен деректер мен жасанды интеллектті сәтті пайдалана алады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Характеристики Big Data [электрондық ресурс] <https://romi.center/ru/learning/glossary/big-data/>
2. Artificial intelligence in banking and risk management: Keeping pace and reaping benefits in a new age of analytics. - Cary :SAS, 2018. - 8 p. - URL: [электрондық ресурс] <https://www.sas.com/content/dam/SAS/documents/marketing-whitepapers-ebooks/third-party-whitepapers/en/artificial-intelligence-banking-risk-management-110277.pdf>
3. Қазақстандағы екінші деңгейдегі банктердің бизнес-үдерістерін басқаруда Big Data технологияларын пайдалану [электрондық ресурс] <https://bulecon.enu.kz/index.php/main/article/view/494/425>
4. Freedom Bank: Искусственный интеллект сэкономит триллионы долларов [электрондық ресурс] <https://informburo.kz/amp/novosti/freedom-bank-iskusstvennyi-intellekt-sekonomit-trilliony-dollarov>
5. A Global AI in Financial Services Survey [электрондық ресурс] https://www3.weforum.org/docs/WEF_AI_in_Financial_Services_Survey.pdf
6. PitchBook ресми сайты [электрондық ресурс] <https://pitchbook.com/>
7. Казахстан создаст спецкомиссию по оценке безопасности и рисков от искусственного интеллекта [электрондық ресурс] <https://kz.kursiv.media/2024-02-19/tksh-ii-pravila-komissiya/>

ӘӨЖ 336.221.26

САЛЫҚ РЕФОРМАСЫНЫҢ КОНЦЕПЦИЯСЫНДА САЛЫҚ САЯСАТЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ ЖОЛДАРЫ

Рахимова Акбота Нургазыевна, Смаилова Айым Максұтовна

Sssrakhimova@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Астана, Қазақстан Республикасы Ғылыми жетекшісі Жамиева А.Е.

Салық саясаты мемлекеттің қаржылық тұрақтылығын арттырудың стратегиялық бағытының негізгі құралы бола отырып, мемлекеттік ресурстарды бөлу жүйесінде орталық орын алады. Қазіргі уақытта фискалдық модельден сервистік модельге ауысатын салық қатынастарының неғұрлым заманауи моделіне бағытталған мемлекеттің тиімді салық саясатын іске асырудың базалық бағыттарына шоғырландыру қажет. Сондай-ақ, Қазақстан табиғи ресурстарға байланысты табыстарға тәуелділікті азайту және ел экономикасының ұзақ

мерзімді тұрақтылығын нығайту үшін өзінің салық жүйесін реформалауы қажет [1].

2000-шы жылдардан бастап мұнайдың әлемдік бағасы да, оны Қазақстанда өндіру көлемі де өсе бастады. Нәтижесінде 2008 жылғы әлемдік қаржы дағдарысына дейін ЖІӨ-нің орташа өсуі жылына 10% - дан астам құрады, бұл табиғи түрде Қазақстан бюджеті кірістерінің өсуіне әсер етті. Осы кезеңде экономиканың қарқынды өсуі мен оптимистік болжамдар аясында экономиканы әртараптандыру, елдегі бизнесті жүргізу жағдайларын жақсарту, бизнестің "көлеңкеден" шығуы және Қазақстанның инвестициялық тартымдылығын арттыру мақсатында салық ставкаларын айтарлықтай төмендету туралы шешім қабылданды. Сонымен қатар, 2008 жылы жеке шаруашылық субъектілері қолданатын салықтық жеңілдіктер мен преференциялар санын едәуір азайту жоспарланған болатын.

Енді жаңа Салық кодексінің жобасында 2006 жылдан бастап жоспарлы түрде төмендетілген келесі салықтардың ставкаларын қалпына келтіру жоспарлануда:

- 2009 жылы корпоративтік табыс салығының мөлшерлемесі 30% - дан 20% - ға дейін төмендетілді. Қазір экономиканың жекелеген секторлары үшін мөлшерлемені 25% және 30 ға дейін арттыру ұсынылады%;

-2006 жылы ҚҚС мөлшерлемесі 16% - дан 13% - ға дейін төмендетілді, 2009 жылы ол ағымдағы деңгейге 12% - ға дейін төмендетілді. Енді жаңа Салық кодексінде ҚҚС мөлшерлемесін 16% - ға дейін арттыру жоспарлануда.

- 2009 жылы әлеуметтік салық ставкалары 11% бірыңғай ставкаға ауыстырылды, 2018 жылы ставка 9,5% - ға дейін төмендеді (бұрын 13% - дан 5% - ға дейінгі ставкалары бар регрессивті шкала қолданылған). Қазір олар жаңа кодексте 11% көтеруді көздеп отыр.

-2007 жылы жеке табыс салығының ставкалары 10% бірыңғай ставкаға ауыстырылды, бұрын 5% - дан 20% - ға дейінгі ставкалары бар прогрессивті шкала қолданылды. Енді олар прогрессивті шкалаға қайта оралуды жоспарлап отыр, ставкалар мен тиісті шектердің өлшемдері ашылмаған [2].

2006-2009 жылдар кезеңінде жүргізілген талдаудан көріп отырғанымыздай, Қазақстан билігі салық ставкаларын кең және айтарлықтай төмендетуді жүргізді. Алайда, бұл маңызды салық реформасы жоспарланған мақсаттарға қол жеткізе алмады. Басқаша айтқанда, экономиканың қажетті әртараптандырылуы болған жоқ, шетелдік инвестициялар негізінен экономиканың шикізат секторларына түсті, Қазақстанның ЖІӨ-де ШОБ үлесі өсті, бірақ түсімдер есебінен емес, мемлекеттік статистика әдіснамасының өзгеруі себебінен. Сондай-ақ, ресми деректер бойынша азайған Қазақстандағы көлеңкелі экономиканың үлесі іс жүзінде кейбір бағалаулар бойынша керісінше ұлғайды.

Тиімді салық саясатын іске асырудың негізгі өзекті ұстанымдары:

- инвестициялық белсенділікті ынталандыру;
- шағын бизнес субъектілерін қолдау;
- салықтық әкімшілендіру;
- сандық трансформация.

Тиімді инвестициялық қызмет елдің экономикалық өсуінің негізі болып табылады. Бұл тұрғыда әлемдік жаһандық дағдарысқа қарамастан, Қазақстан шетелдік инвестициялар тұрғысынан тартымды болып қала береді. Алайда, қазіргі уақытта Қазақстанға ТШИ жалпы ағынында қайта инвестицияланған кірістердің салыстырмалы түрде төмен үлесі 2005-2020 жж. үшін небәрі 15%–. құрайды, ал әлемдік көрсеткіш 30-35% - ға тең. Ағымдағы геэкономикалық және геосаяси жағдайларда осы жағдайды өзгерту үшін инвесторлар үшін оңтайлы жағдайлар жасау қажет. Бүгінгі таңда бюджеттік қаржыландыруды жанама реттеуге қатысты және экономикалық жүйенің дамуын ынталандыратын әртүрлі салық құралдары бар. Олардың негізгілері:

- салықтық жеңілдіктер,
- инвестициялық салық несиесі,
- жеделдетілген амортизация.

Инвестицияларды ынталандыру құралдар мен бюджеттік-салықтық және кредиттік-ақша саясатының көмегімен жүзеге асырылуы тиіс. Бұл ретте инвестициялық қызметті

ынталандырудың тиімді тетіктерін қолдану мемлекеттің салық саясатында бірінші орындардың бірін алуға тиіс. Қажетті тұрақтылық пен сенімділікте жасалған инвесторлар үшін қолайлы жағдайларды тек заңмен қамтамасыз етуге болады [3].

Салық саясатының келесі міндетін шағын бизнес субъектілерін қолдау және ынталандыру деп атауға болады, өйткені Орта және ірі кәсіпкерлік субъектілерімен салыстырғанда мүмкіндіктері мен ресурстары әлдеқайда аз болғандықтан, олар экономикадағы болып жатқан барлық өзгерістер мен күйзелістерге жедел және жедел жауап береді. Орташа алғанда, әрбір 10 жеке кәсіпорынның тек 2-3 - і ғана жұмыс істейді, сондықтан шағын бизнес ең қауіпті бизнес саласына жатады. Дамыған мемлекеттерде экономикалық саясат шағын бизнесті қолдауға бағытталған өйткені шағын бизнес тұрақтандыру функциясын орындайды, бәсекелестік ортаны құрады және қолдайды.

Бүгінгі таңда Қазақстанда салықтары салыстырмалы түрде төмен және есептілікті жартыжылдықта бір рет тапсыру мүмкіндігі бар арнайы салық режимдері әзірленді. Қазіргі уақытта билікке деген сенімді нығайту және тұрақты салық жүйесін дамыту, қолайлы іскерлік орта құру үшін шағын кәсіпкерлікті қолдау және дамыту мәселесі бойынша жұмыс жүргізілуде. Салық саясатының құралдары шағын бизнесті ұлғайтуға ынталандыруға бағытталуы керек. Қазіргі уақытта, керісінше, шағын кәсіпорындар санының айтарлықтай өсуінің басты себептерінің бірі болып табылатын салықтық оңтайландыру мақсатында кәсіпкерлік субъектілерінің бөлінуі орын алуда.

Салықтық әкімшілендіру салық саясатының келесі құралы ретінде мемлекеттің даму қажеттіліктеріне және экономикалық саясаттың жаңа бағытына сәйкес өзгертіледі. Қазіргі жағдайда салықтық әкімшілендірудің нысандары мен әдістерін фискалдық бейімділікпен шұғыл оңтайландыру қажет.

Салық төлемдерін жинауды және салық төлеушілердің салық заңнамасының талаптарын сақтауын қамтамасыз етуге бағытталған салықтық әкімшілік экономиканы мемлекеттік басқарудың маңызды құралы болып табылады. Оның сындарлы ұйымы салық жүйесінің тұрақтылығын және тұрақты экономикалық дамуды қамтамасыз етудің негізгі факторы болып табылады, ал жаңа технологиялар мен құралдарды енгізу салықтық әкімшілендірудің тиімділігін арттырады және салық төлеушілердің салық органдарымен өзара іс-қимылын жеңілдетеді.

Салықтық әкімшілендірудің тиімділігін бағалау салық органдарының жұмысын әр тараптан бағалауға мүмкіндік беретін әртүрлі критерийлерді қолдануға негізделген. Жиналған салықтардың санына және анықталған бұзушылықтарға байланысты критерийлер салық әкімшілігі жұмысының сандық көрсеткіштерін көрсетеді. Салық декларацияларын жинау мерзімдері салық әкімшілігінің тиімділігін бағалаудың маңызды критерийі ретінде танылады, өйткені декларацияларды жинау мерзімі неғұрлым қысқа болса, салық әкімшілігінің жұмысы соғұрлым тиімді болады. Салық төлеушілердің сенім деңгейі, сондай-ақ бюджет қаражатын пайдалану тиімділігі салықтық әкімшілендіруді бағалауға әсер ететін маңызды факторлар болып табылады, өйткені салық төлеушілердің сенімі жалпы салық жүйесінің жоғары тиімділігін қамтамасыз ете отырып, салық міндеттемелерін ерікті түрде орындау ықтималдығын және салық органдарының жұмыс сапасын арттыруы мүмкін.

Салықтық әкімшілендіру арқылы қамтамасыз етілетін, бизнесті өсуге ынталандыратын және ынталандыратын және сәйкесінше салық салу базасын ұлғайтатын салық органдары мен салық төлеушілер арасында жаңа, серіктестік қатынастарды қалыптастыру қажеттілігі туындады. Қазір салықтық әкімшілендіруді түбегейлі жаңғырту қолайлы бизнес-ортаны қамтамасыз ету және мықты шағын бизнес құру бойынша жүйелі шаралардың жаңа пакетін дайындау жүріп жатыр. Атап айтқанда, салықтық әкімшілендіру идеологиясының өзгеруі салық дауларын басқаша қарауға мүмкіндік беретін салық төлеушілердің кінәсіздігі презумпциясы принципін енгізумен қатар жүреді.

Салықтық әкімшілендіруді реформалау цифрлық трансформациямен тығыз байланысты. Сондықтан бұл мақсаттарды жиынтықта қарастырудың мағынасы бар. Цифрландыру процесі қолданыстағы салық жүйесіне жаңа қиындықтар туғыза отырып, Цифрлық шындық

жағдайында салық жүйесін өзгертуді талап етеді. Ойластырылған, өлшенген және тиімді салық саясаты арқылы мемлекет электрондық қызметтерді дамытатын компанияларды салықтық ынталандырудың тиімді және сапалы шараларын әзірлеу, бағдарламалық жасақтама жасау және т. б. арқылы отандық салық жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ете алады. [4]

Қорытындылай келе, салық саясатын бюджеттік саясатпен бірге сол мақсаттар мен міндеттерді шешуші ретінде қарастыру қажет екенін атап өткім келеді. Мемлекеттік кірістерді (салық саясаты) және мемлекеттік шығыстарды (бюджет саясаты) басқаруды біріктіре отырып, салық-бюджет саясаты ұлттық экономиканың алдында тұрған маңызды мақсаттарды айқындайды:

- экономикалық циклдің ауытқуын тегістеу;
- экономикалық өсу қарқынын тұрақтандыру және ынталандыру;
- жұмыспен қамтудың жоғары деңгейіне қол жеткізу;
- инфляция қарқынының төмендеуі;
- азаматтардың әлеуметтік қорғалуын қамтамасыз ету;
- бюджет шығыстарының ұзақ мерзімді орнықтылығын сақтау;
- экономикадағы кірістерді қайта бөлу және т. б.

Жаңа салық саясаты бизнестің дамуына оң әсер етуі, салық органдары жұмысының фискалдық әдістерінен салық төлеушілермен серіктестік қатынастарға көшуді қамтамасыз етуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиет тізімі

1. Моделирование стратегии налоговой реформы на современном этапе развития национальной экономики Республики Беларусь / И.А. Лукьянова и др. – Минск: БГАТУ, 2021. – 424с.

2. Насырова Г.А., Жамиева А.Е. Impact of the economic crisis on the tax system. Экономическая серия вестника ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, ISSN (Online) 2789–4339, № 3•2021, 175–184с. <https://doi.org/10.32523/2789-4320-2021-3-175-184>

3. Калимжанова К. (2019) Налоговая политика Казахстана: основные направления и направления развития // Налоги Казахстана №11. С. 23-25.

4. Киреева А.А., Нурланова Н.К. Организационно-экономические механизмы реализации технологической модернизации регионов Казахстана // Проблемы развития территории. 2018. № 4 (96). С. 168-180. DOI: 10.15838/ptd.2018.4.96.11

УДК 65.290

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОГО БИЗНЕСА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Резе Диана Валерьевна

reze.diana.03@mail.ru

Студент Актыубинского регионального университета им. К. Жубанова,
Актобе, Казахстан

Научный руководитель - магистр А.И.Шагмановна

Электронный бизнес, или электронная коммерция, является неотъемлемой составляющей современной экономики и сопровождается качественными изменениями в ведении бизнеса.

Основная цель данного исследования заключается в изучении влияния электронного бизнеса на экономическое развитие Казахстана. Актуальность данной темы обусловлена не только потребностью развития бизнеса в условиях современных технологий, но и важностью анализа перспективного направления для экономики страны. Понимание роли электронного